

**СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ НА -ИѢ
В СТАРОБЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД
НА ОГЛАСИТЕЛНИТЕ СЛОВА НА СВЕТИ КИРИЛ
ЙЕРУСАЛИМСКИ (ГИМ. СИН. 478)**

*Гергана Георгиева
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“*

**NOMINA ABSTRACTA OF -ИѢ IN THE OLD
BULGARIAN TRANSLATION OF ST. CYRIL
OF JERUSALEM'S CATHECHISM (GIM. SYN. 478)**

*Gergana Georgieva
Konstantin Preslavsky University of Shumen*

The present study examines the nouns with the form -иѣ in the Catechism of St. Cyril of Jerusalem. (GIM, Syn. 478). The excerpted material from Syn. 478 comprises 86 nouns of -ѣ/-иѣ – (53 simplex and 33 compound nouns), of which a total of 44 lexemes were used at one time. The presented observations show that in the Old Bulgarian translation of the Annunciation of St. Cyril of Jerusalem (Syn. 478) the nouns of -ѣ/-иѣ represent a lexical layer, which reflects the normativeness, characteristic of the writers from the Preslav literary center: normativeness regarding the use of the lexemes as dictionary units, as well as the construction of composite bases according to word-formation models established in the Old Bulgarian language. The idiolect of the translator can be connected with the literary production of the most prominent representative of the Two-Jers Preslav School Konstantin Preslavski.

Keywords: Old Bulgarian language, catechism, composite, normativeness of composite formation, Konstantin Preslavski

В досегашните изследвания на текста на Огласителните слова на свети Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478) са разглеждани редица лингвистични въпроси. В своите статии и студии Н. Николов анализира съществителните с формантите -ѣство и -ниѣ/-ѣниѣ, като целта на автора е, от една страна, да докаже архаичността на славянския превод на катехизите на раннохристиянския светител Кирил Йерусалимски, а от друга страна, да свърже старобългарския

превод с практиката на преславските книжовници и по-точно – с най-яркия представител на т.нар. двуерова преславска школа Константин Преславски (Николов/Nikolov 2015: 23). Н. Николов заключава, че лексиката и различните морфологични и словообразователни черти в Син. 478 отразяват нормативност, характерна за старобългарските книжовници от т.нар. Симеонов кръг. При това според автора старобългарският превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски фиксира както Кирило-Методиева норма на лексикално, морфологично и словообразователно равнище, така и преславска, свързана с втората (Симеоновата) редакция на богослужебните книги.

Обект на настоящото изложение са съществителните с форманта *-ие* в Огласителните слова (ОС) на св. Кирил Йерусалимски. Целта на изследването е да се достигне до изводи за по-категорично свързване на превода на ОС с дадена старобългарска книжовна школа. В анализа се проследява стратиграфията на ексцерпираниите лексеми, като се прави и съпоставка с данните от класическите старобългарски паметници (КСП) и от по-късните преписи на преславски паметници.

В палеославистиката суфиксът *-ие* се разглежда като съкратен вариант на суфикса *-ние*. В класическите старобългарски паметници суфиксът *-ие/-ие* е най-разпространената словообразователна морфема, която се среща в отименното и в отглаголно-то словообразуване за изграждане на съществителни имена от среден род с абстрактно и конкретно значение (Ефимова/Efimova 2006: 130).

В настоящата разработка ще бъдат представени и анализирани съществителните имена с форманта *-ие* в поученията на св. Кирил Йерусалимски¹. Ексцерпираният материал от Син. 478 обхваща **86 съществителни имена** на *-ие/-ие* – 53 симплекса и 33 композитуми (вж. Таблица 1)².

¹ До голяма степен разработката е свързана с работата по дисертационния ми труд „Съществителните имена в старобългарския превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478) в парадигматичен аспект“.

² Цифрата в скоби посочва фреквентността на лексемите в ОС.

Таблица 1. Съществителните на **-ѹѣ** в старобългарския превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски

№	Старобългарска лексема
1.	БАСНОСЛОВЕСИѢ (1) <i>баснословие, митология</i>
2.	БАСНОСЛОВЬѢ (1) <i>баснословие, митология</i>
3.	БЕЗБОЖИѢ (2) <i>безбожие</i>
4.	БЕЗВѢРИѢ (2) <i>безверие</i>
5.	БЕЗОУМЬѢ (2) <i>безразсъдство</i>
6.	БЕЗЪЛОВИѢ (1) <i>невинност</i>
7.	БЕЗЪЛОВѢУИѢ (1) <i>безчовечност</i>
8.	БЕСПАМТИѢ (1) <i>загуба на съзнание; забравяне</i>
9.	БЕСЪТЖИѢ (1) <i>веселост</i>
10.	БЕУЪСТИѢ (10) <i>без чест</i>
11.	БЛАГОВѢРЬѢ (2) <i>благочестие</i>
12.	БЛАГОДѢТИѢ (7) <i>благодат</i>
13.	БЛАГОМЫСЛИѢ (2) <i>блага мисъл</i>
14.	БЛАГОРАЗУМИѢ (1) <i>благоразумие</i>
15.	БЛАГОУЪСТИѢ (12) <i>благочестие, набожност</i>
16.	БЛАГОУЪЗЪУИѢ (1) <i>благоезичие</i>
17.	БЛОГОУЪСТИѢ (1) <i>благочестие, набожност</i>
18.	БЪЛИѢ (4) <i>трева</i>
19.	БЪТИѢ (21) <i>битие</i>
20.	ВЕЛИУЪѢ (2) <i>величие</i>
20.	ВЕСЕЛИѢ (9) <i>веселие</i>
21.	ВРАЖЬѢ (1) <i>вражда</i>
22.	ВРѢДИѢ (1) <i>вреда</i>
23.	ВЪЗТИѢ (4) <i>получаване</i>
24.	ВЪСПРИТИѢ (1) <i>възприемане</i>
25.	ВѢТВЬѢ (1) <i>множество клони; храсталак</i>
26.	ДЪЛГОТЪРПИѢ (1) <i>дълготърпеливост, търпение</i>

27.	дѡврославїе (1) доброславие, слава
28.	дѡвѡучїе (3) набожност, благочестие
29.	дѡтїредїе (1) детеродие, раждане на деца
30.	ѡвангїлїе (57) Блага вест
31.	житїе (13) житие
32.	зѡлїе (2) растение
33.	зѡлѡвїстрїе (1) злоумисъл, злоба
34.	зѡлѡштѡдїе (1) злонравие
35.	извѡстїе (4) утвърждаване
36.	изѡтїе (1) освобождаване
37.	инѡвѡдїе (1) друго, различно познание
38.	иштѡдїе (3) потомство
39.	листвїе (7) листо
40.	лѡпотїе (1) красота
41.	людїе (41) хора
42.	малѡбѡжїе (1) маловерие, недостатъчна вяра, неверие
43.	милѡсѡрдїе (4) милосърдие
44.	мѡногѡбѡжїе (1) многобожие
45.	нантїе (1) внушение
46.	наслѡдїе (1) наследство
47.	небѡтїе (1) небитие
48.	небѡрїе (7) неверие
49.	незѡлѡвїе (1) без злоба
50.	неразѡумїе (1) неразумност
51.	неучїе (10) безбожност, нечестивост
52.	ѡвнїе (2) обилие, изобилие
53.	ѡвнїе (1) обвинение
54.	ѡпасїе (1) възможност
55.	ѡтѡмѡздїе (1) отплата
56.	пакѡвѡтїе (3) бъдещото съществуване; възраждане
57.	пѡдѡвнїе (21) подобен образ

58.	подововръждниѣ (1) <i>раболение, угодничество, подобострастност</i>
59.	подъножиѣ (6) <i>подножие</i>
60.	подъятиѣ (1) <i>прием</i>
61.	послѣдниѣ (5) <i>схващане</i>
62.	причастниѣ (3) <i>участ, съдба</i>
63.	пригатиѣ (12) <i>прием</i>
64.	проклатниѣ (1) <i>проклятие</i>
65.	пролитыѣ (1) <i>проливане</i>
66.	първородниѣ (1) <i>първородство</i>
67.	пръдвѣрниѣ (2) <i>преддверие</i>
68.	пръксловѣсниѣ (2) <i>противоречие, възражение</i>
69.	пръксловниѣ (12) <i>противоречие, възражение</i>
70.	разгласниѣ (1) <i>разногласие</i>
71.	разлоучниѣ (1) <i>различие</i>
72.	расплатниѣ (26) <i>разпятие, разпъване (на кръст)</i>
73.	славословниѣ (1) <i>славословие</i>
74.	сладолоубниѣ (1) <i>сладострастие, удоволствие</i>
75.	словѣсниѣ (1) <i>слово</i>
76.	сръдолоубниѣ (1) <i>времеви промеждутък; междинно състояние</i>
77.	сръгласниѣ (1) <i>сръгласие</i>
78.	срънитниѣ (3) <i>срътълкновение</i>
79.	сръиноотъчюниѣ (2) <i>сино-отечество</i>
80.	срърѣролюбниѣ (1) <i>сребролюбие</i>
81.	цѣломъдрниѣ (5) <i>целомъдрие, непорочност, здравомислие</i>
82.	чловѣколюбниѣ (30) <i>човеколюбие</i>
83.	чловѣчюниѣ (1) <i>човеколюбие</i>
84.	шьствниѣ (1) <i>шествие</i>
85.	юдиномыслыѣ (1) <i>единомислие</i>
86.	юдиноначалниѣ (1) <i>единоначалие</i>

Най-фреквентни лексеми са напр. *веселие* (9), *вечъстие*, *неучъстие* (10), *благоучъстие*, *припание*, *прѣкословіе* (12), *житие* (17), *бъгътие*, *подовіе* (21), *распътие* (26), *чловѣколюбіе* (30) и др. под.

Хапаксите в ОС с наставка *-іе* са общо 44 лексеми: *васнословіесіе*, *васнословіе*, *везъловіе*, *везъчловѣчїе*, *веспамтіе*, *благоразоуміе*, *благоразумїе*, *богоучъстїе*, *вражїе*, *врѣдїе*, *вѣтвъе*, *дльготрпїе*, *доброславіе*, *дѣтиродїе*, *зловыстрие*, *зълъштѣдїе*, *иновѣдїе*, *коренїе*, *лѣпотїе*, *малобожїе*, *многобожїе*, *наптіе*, *наслѣдїе*, *небъгътіе*, *незловіе*, *неразоумїе*, *обличїе*, *опасїе*, *отъльмъздїе*, *подовврѣдїе*, *проклътіе*, *пролитїе*, *прѣвородїе*, *разгласїе*, *разлоучїе*, *славословіе*, *сладлоубїе*, *словесїе*, *сърєвролюбїе*, *срѣдоложїе*, *сѣгласїе*, *чловѣчїе*, *їдиноумїслїе*, *їдиноначалїе*. Редките думи в Огласителните поучения на свети Кирил Йерусалимски отразяват особености, които допълват лексикалния фонд на старобългарския книжовен език. По отношение на стратиграфията на съществителните на *-іе*, употребени в Син. 478, трябва да се отбележи, че ексцерпираните съществителни имена, общи за ОС и КСП, са 38 лексеми: *везоумїе*, *везъловіе*, *вещьствїе*, *благовѣрїе*, *благоучъстїе*, *богоучъстїе*, *бъліе*, *бъгътіе*, *величїе*, *веселие*, *вѣтвъе*, *доброчъстїе*, *евангелїе*, *житїе*, *зелие*, *иштдїе*, *листвїе*, *людїе*, *милосрѣдїе*, *наслѣдїе*, *небъгътіе*, *небѣрїе*, *незловіе*, *неразоумїе*, *неучъстїе*, *овилие*, *обличїе*, *пакъгъгътіе*, *подовїе*, *подъножїе*, *подълатїе*, *причъстїе*, *прѣкословіесїе*, *распѣтіе*, *славословіе*, *цѣломъдрїе*, *чловѣколюбїе*, *шьствїе*.

Във връзка с посоченото по-горе може се отбележи, че само в ОС и Супр.³ са фиксирани 7 лексеми: *везъловіе*, *вещьствїе*, *благоучъстїе*, *бъліе*, *доброчъстїе*, *неразоумїе*, *подълатїе*.

³ Супрасълски сборник (старобългарски кирилски паметник от средата на X в.).

Лексемата *обличиѣ* е хапакс в Евх.⁴ В ОС и в два КСП са регистрирани лексемите *благовѣриѣ*, *славословиѣ* и *цѣломъдриѣ*.

Проследяването на стратиграфията на посочените съществителни имена *-ѣѣ/-иѣ* подчертава връзката на ОС с Преславската книжовна норма. Нормативността на преславските книжовници по отношение употребата на композитуми ясно личи при съпоставка между ОС и Супр.

От посочените съществителни на *-иѣ* от ОС, незасвидетелствани в КСП са общо 44 лексеми: *васнословѣсиѣ*, *васнословѣѣ*, *везвожиѣ*, *везъуловѣчиѣ*, *веспамтиѣ*, *весеѣтжиѣ*, *вечъстиѣ*, *благодѣтиѣ*, *благомыслиѣ*, *благоразоуѣниѣ*, *благоръзъчиѣ*, *вражъѣ*, *врѣдиѣ*, *въспритиѣ*, *длъготръпиѣ*, *доброславиѣ*, *дѣтиродѣ*, *зловѣстриѣ*, *зълъштѣдиѣ*, *извѣстиѣ*, *иновѣдиѣ*, *лѣпотѣ*, *маловожиѣ*, *мъноговожиѣ*, *наитиѣ*, *опасиѣ*, *отъъмъздиѣ*, *подововрѣдиѣ*, *послѣдиѣ*, *проклатиѣ*, *пръвородиѣ*, *прѣдвъриѣ*, *прѣкословиѣ*, *разгласиѣ*, *разлоуѣниѣ*, *сладоловиѣ*, *словѣсиѣ*, *срѣдоложиѣ*, *съгласиѣ*, *съноотъчиѣ*, *сървролювиѣ*, *уловѣчиѣ*, *юдиномыслиѣ*, *юдинонауѣлиѣ*.

Отделни основи от посочените по-горе съществителни на *-иѣ* са характерни само за Супр.: (*длъготръп-* *длъготръпѣлиѣ*, хапакс в Супр.; *длъготръпѣниѣ*, *извѣст-* *извѣсто*, *извѣстѣ* и *извѣстѣ*), от основата *лѣпот-* в КСП е засвидетелствано наречието *лѣпотъно* (хапакс в Супр.), *мъноговож-* — *мъноговожѣство* (хапакс в Супр.). В КСП от основата *опас-* са регистрирани лексеми, характерни само за Супр.: *опасѣниѣ* и хапаксите *опасивѣ*, *опасѣ*, *опасъно*. От основата *пръвород-* в КСП е маркирана лексемата *пръвородѣцѣ*, която се явява хапакс в Супр. Откриват се още *съглас-* — *съгласно* (хапакс в Супр.) и *съгласнѣ* в Супр., както и *сървролюб-* — *сървролюбѣство* в Супр.

⁴ Синайски евхологий (старобългарски глаголически паметник от X в.).

Една част от посочените по-горе лексеми са регистрирани в преписи на преславски паметници (Баранкова/Barankova 1982: 47)⁵. Проследяването на стратиграфията на съществителни имена -ие/-ие подчертава връзката на ОС с Преславската книжовна норма, срв.: ОС и Мин 1096 г: дълготръпнѣ *дълго търпение*, подовѣство *сходство, подобие* в Бог ЙоЕкз, прѣкъсловнѣ *противоречие* ЕфрмКорм; прѣкъпростнѣ *простота* τὸ μετὰ συνέσεως ἄπλαστον ПандАнт XI в., словеснѣ *реч, слово* λογού ГрНаз XI в.; проклатнѣ *проклятие* Числ V. 27 по сп. XIV в., васнословнѣ *приказка* μυθολογία ЕфрмКорм; в ОС и в два преславски паметника: вѣчьстнѣ *без чест* ἀτιμία ЕфрмКорм, Сбор Троиц, влггоразумнѣ *благоразумие* εὐνοια ЕфрмКорм, Златостр; пролитнѣ *пролитие* 1) *отдаване на живот в жертва* Сбор 1076 г., Мин 1096 г. (септ.); съгласнѣ *съгласие, единодушие* συμφωνία в ПандАнт XI в., связ Изб 1073 г.; съребролюбнѣ *користолюбие* Сбор. 1076 г., φιλαργυρία ПандАнт XI в; в ОС и в три ПП: вѣзбожнѣ *безбожие* ἀθεότητι, Изб 1073 г., ГрНаз XI в., ЕфрмКорм; извѣстнѣ *ѣзъγγеліа, ѡхрїβεіа* *свидетелство, удостоверение* Изб 1073 г; *внимание, съблюденіе* в Златостр μετὰ ѡхрїβεіας; ѡхрїβεіων ПандНик, *наитнѣ* *нашествие* Мин 1096 г. (окт.), *нападеніе* Мин XI в., *внушеніе* Мин 1097 г.; *обличнѣ* *вид* εἶδος Упир, ГрНаз XI в., ГАМ; *подововрѣднѣ* *сходство по страст* τὸ ὁμοιοπαθές в ОС, *свойство* в Бог ЙоЕкз; *достойнство* ЕфрмКорм. В староруски паметници е регистрирана лексемата *разгласнѣ* *несъгласие* ЖитСтеф, а само в ОС е маркирана думата

⁵ Използвани са следните съкращения: БогЙЕ – *Богословие* на Йоан Екзарх Български; ГАМ – *Хроника* на Георги Амартол; ГрНаз – *Слова* на Григорий Назиански; Злат – Сб. *Златоструй*; ЕфрмКорм – Ефреимска Кормчая; Изб1073 – *Симеонов сборник* от 1073 г.; Изб1076 – *Изборник* от 1076 г.; ЙЛеств – *Лествица* на Йоан Синайски; КИнд – *Християнска типография* на Козма Индикоплевст; Мин1096септ – *Миней* за септември от 1096 г.; Мин1096окт – *Миней* за октомври от 1096 г.; ПАНт – *Пандекти* на Антиох, XI в.; ПандНик – *Пандекти* на Никон Черногорец; ШестЙЕ – *Шестоднев* на Йоан Екзарх Български.

опасиѣ със значение *възможност*. И. Срезневски въвежда словосъчетанието $\epsilon\rho\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha\ \tau\omicron\upsilon\ \pi\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$.

В своите статии и студии Н. Николов отбелязва примери, в които ясно личи употребата на преславската книжовна норма. Например във връзка с текста на *Символа на вярата* в Син. 478 са отбелязани преславизмите *въстаниѣ*, *дѣвица*, *жизнь*. В отделни случаи се употребяват и двата варианта – кирило-методиевски и преславски, напр. в чл. 5: *въскръснѣти* и *въстати*, в чл. 7: *грати* и *приити*; запазена е непреведена гръцка лексема *параклитъ* (чл. 8), *кафоличьскъ* (чл. 10), но и славянското ѝ съответствие *съборна*. При анализа на библейските цитати Н. Николов отбелязва лексика от архаичен (кирило-методиевски) тип и лексика, свързана с дейността на преславските книжовници, напр. *нарѣшти* (им-) и *прозѣвати* (им-), *параклитъ* и *оутѣшникъ*, *рай* и *порода*, *лжкавьство* и *лъсть* и др. под.

От друга страна, текстът на ОС на св. Кирил Йерусалимски подчертава близката връзка и с Учителното евангелие на Константин Преславски. Това твърдение се основава на факта, че в поученията на Кирил Йерусалимски присъстват примери и словообразователни основи, като *благовѣриѣ*, *благодѣтиѣ*, *чловѣколюбие*, които се свързват с преводаческия маниер на Константин Преславски.

Най-важният извод от изследването на старобългарските композитуми, който прави Р. Цейтлин, е, че субстантивите са важна типологическа характеристика на активния инвентар на старобългарския книжовен език, а не само на преводните текстове от гръцки (Цейтлин/Tseytlin 1977: 186, 273). До голяма степен анализите на старобългарските композитуми са свързани с проследяването на техниката на превод, прилагана от средновековните славянски книжовници (Miklosich/Миклошич 1875).

По своята структура сложните съществителни може да бъдат със или без съединителна гласна между съставлящите ги основи (Николов, Георгиева/Nikolov, Georgieva 2014: 91 – 121). В качеството на първа съставка на сложните съществителни имена най-често фигурират съществителни и прилагателни.

При образуването на суфиксните композитуми се използват същите наставки, които са характерни за енокоренните думи. Отделните наставки в състава на сложните думи имат различна продуктивност.

Наставката -ие е сред най-често употребяваните наставки в КСП с абстрактно значение.

Както в КСП, така и в катехизите на св. Кирил Йерусалимски субстантивите от тази група имат лексикални дублети и варианти със суфикси -ие/иение, срв.:

- а) на -ие и -иение – благомыслие/благомыслиение
- б) на -ство и -ие – величество/величие, невѣрие/невѣрство, подобие/подобство, последие/последство, словесие/словство, чловѣчие/чловѣчество
- в) на -ие и -иение – дълготръпие/дълготръпение, невѣрие/невѣрвание, неустие/неустование.

Употребата на различни суфикси с еднакво значение при оформянето на втората съставка е израз на стремежа на старобългарските преводачи (изобщо на старобългарските книжовници) към езиково разнообразие. Затова дори в рамките на един паметник се срещат два или три словообразователни синонима.

Във връзка със словообразователните процеси при хапаксите на -ие ОС илюстрира следните именни основи: васнослове-, васнослов-, зълб-, чловѣк-, памет-, благоразум-, благоумзък-, богочест-, враг-, вѣд-, вѣтв-, дълготръп-, доброслав-, дѣтирод-, злобѣстр-, зълмштѣд-, иновѣд-, корен-, лѣпот-, маловож-, многовож-, нант-, наслѣд-, вѣт-, неразум-, облик-, опас-, отъмъзд-, подобовѣд-, проклат-, пролит-, прѣвород-, разглас-, разлоуу-, славослов-, сладолуб-, словес-, съреволуб-, срѣдолож-, глас-, чловѣк-, ѳдиноначал-.

Представените наблюдения дават възможност да се обобщи, че в старобългарския превод на ОС на св. Кирил Йерусалимски (Син. 478) съществителните симплекси и композитуми на -ие представят лексикален пласт, който отразява нормативност,

характерна за книжовниците от Преславската школа. Тези наши наблюдения се свързват и с други езикови проучвания, направени от Н. Николов, които водят до заключението, че разглежданият текст е на Константин Преславски. Приведените примери на **-нѣ** подчертават връзката на ОС с редица преславски текстове като Богословието на Йоан Екзарх и Учителното евангелие на Константин Преславски.

Направеният анализ е убедително потвърждение за това, че езикът на Огласителните слова отразява нормата в употребата на лексеми, тясно свързани с книжовната практика на преславското културно-просветно средище.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Баранкова/Varankova 1982:** Баранкова, Г. С. Лексикални особености в паметниците от Преславската книжовна школа. Изборник от 1073 г. и Шестоднев на Йоан Екзарх Български. // *Език и литература*, 1982, кн. 1, 40 – 47. [Barankova, G. Leksikalni osobenosti v pametnitsite ot Preslavskata knizhovna shkola. Izbornik ot 1073 g. i Shestodnev na Yoan Ekzarh Balgarski. // *Ezik i literatura*, 1982, kn. 1, 40 – 47.]
- Ефимова/Efimova 2006:** Ефимова, В. А. *Старославянская словообразовательная морфемика*. Москва: РАН, 2006. [Efimova, V. A. *Staroslavjanskaya slovoobrazovatel'naya morfemika*. Moskva: RAN, 2002.]
- Miklosich/Миклошич 1875:** Miklosich, F. *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. II. Stammbildungslehre*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1875.
- Николов/Nikolov 2004:** Николов, Н. Глаголната система в старобългарския превод на Огласителните слова на свети Кирил Йерусалимски (ГИМ, Син. 478). Дисертация. София, 2004 (машинопис). [Nikolov, N. Glagolnata sistema v starobalgarskiya prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). Disertatsiya. Sofiya: 2004 (mashinopis).]
- Николов/Nikolov 2015:** Николов, Н. Съществителни на **-ѣство** в старобългарския пълен превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478). // *Преславската книжовна школа*, Т. 15. Шумен, 2015, 23 – 47. [Nikolov, N. Sashtestvitelnite na **-ѣство** v starobalgarskiya prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). // *Preslavskata knizhovna shkola*, T. 15. Shumen, 2015, 23 – 47.]

- Николов/Nikolov 2016:** Николов, Н. Nomina actionis et resultativa на -ниие/-ение в старобългарския пълен превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478). // *IN HONOREM 3. QUADRIVIUM. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Панайотов*. Шумен: Фабер, 2016, 194 – 218. [Nikolov, N. Nomina actionis et resultativa на -ниие/-ение v starobalgarskiya palen prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). // *IN HONOREM 3. QUADRIVIUM. Yubileen sbornik v chest na 60-godishninata na prof. d-r Veselin Panayotov*. Shumen: Faber, 2016, 194 – 218.]
- Николов, Георгиева/Nikolov, Georgieva 2014:** Николов, Н., Г. Георгиева. Сложните съществителни в старобългарския превод на огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478). // *Преславската книжовна школа, Т. 14*. Шумен, 2014, 91 – 121. [Nikolov, N., G. Georgieva. Slozhnite sashtestvitelni v starobalgarskiya prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). // *Preslavskata knizhovna shkola, T. 14*. Shumen, 2014, 91 – 121.]
- Цейтлин/Tseytlin 1977:** Цейтлин, Р. М. *Лексика старославянского языка. Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X – XI вв.* Москва: Наука, 1977. [Tseytlin, R. M. *Leksika staroslavnyanskogo yazyka. Opyt analiza motivirovannyh slov po dannym drevnebolgatskih rukopisey X – XI vv.* Moskva: Nauka, 1977.]